

รัฐศาสตร์แนวพุทธ: วิเคราะห์เสรีภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

Political Science In Buddhist Approach : Analysis of Liberty in Democratic Regime

สุมาลี บุญเรือง Sumalee Boonryeabg^๑

พระอโณทัย กตปุญโญ (อุนเรือน)

Phra Anothai Gataponyo (Aunruean)^๒

Received: June 2, 2020

Revised: July 24, 2020

Accepted: July 25, 2020

บทคัดย่อ

เสรีภาพทางการเมืองเป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และถือเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง รวมถึงเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม เสรีภาพในการเลือกตั้งอย่างเสรี ในขณะเดียวกันนี้ความเข้าใจในหลักธรรมทางรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง ทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ทำให้ได้นักปกครองที่ดีและพลเมืองที่ดี โดยอาศัยอำนาจความดีที่เกิดจากการประพฤติตนให้มีคุณธรรม ใช้อำนาจนั้นในการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในรูปแบบของการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนหมู่มาก ในการอยู่ร่วมกันในสังคมและแห่งมวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนทางพระพุทธศาสนาจนถึงสิทธิเสรีภาพว่าเป็นของคู่กันหน้าที่ เพราะสิทธิเสรีภาพจะเป็นไปด้วยดีก็เพราะมีการคำนึงถึงและปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี สังคมประชาธิปไตยจึงจะเจริญก้าวหน้า อีกทั้งเสรีภาพนั้นพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่าต้องควบคู่ไปด้วยกับความรับผิดชอบ กล่าวคือเมื่อบุคคลใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบ ก็จะทำให้ตนเองและสังคมมีความเจริญและอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก เสรีภาพทางการเมือง ในความหมายของพระพุทธศาสนา คือคนที่มีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสทางการเมือง

คำสำคัญ : รัฐศาสตร์แนวพุทธ, เสรีภาพทางการเมือง, ประชาธิปไตย

^๑ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. Email: sumalee31130@hotmail.com

^๒ วัดสบหนอง, รักษาการเจ้าอาวาส. ตำบลตาลชุม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. Abbot's Wat Sopnong, Tan Chum sub-district, Tha Wang Pha District, Nan, Thailand.

Abstract

Political liberty is the right to participate in activities that benefit the public and a freedom to express political opinions including the freedom to choose their political life, freedom of expression, freedom to participate in the state of operation of the public interest, freedom of peaceful assembly, freedom of association and freedom of free elections. Simultaneously, understanding of the principle of Political Science in Buddhist Approach based on the teachings of the Lord Buddha that involve the government, both the rulers and the ruled, the good government and good citizen by virtue of the goodness of their moral conducts to use that power to interact with others in form of good governance. for the benefit of happiness for masses, in coexistence in society and of humankind. Especially, the teachings of Buddhism indicated that the right for freedom is coupled with responsibility. As for the rights and liberty to go well, it depends on the consideration and good performance of their responsibility. In addition, in order for the social democracy will progress, the freedom, according to Buddhism that clearly indicated that it must be accompanied by responsibility. Thus, when people use freedom with responsibly, it would enable oneself and society to prosper and live happily together. Political liberty, in the sense of Buddhism means people who have independent minds and are not dominated by political defilements. .

Keywords: Political Science in Buddhist Approach, Political Liberty, Democracy

๑. บทนำ

ประชาชนได้มีบทบาททางการเมืองประเภทที่เรียกว่า เสรีภาพทางการเมือง (Political Liberty) บางโอกาสมีการใช้คำว่าเสรีภาพ ให้มีความหมายตรงกับคำว่าประชาธิปไตย หรือรัฐบาลโดยประชาชน เราอาจจะเรียกรัฐหนึ่งว่าเป็นรัฐบาลอิสระ (Free Government) ถ้าหากประชาชนสามารถกำหนดด้วยตัวเองว่าเขาจะมีรัฐบาลประเภทไหน ในความหมายนี้ เสรีภาพก็คือสิทธิทางการเมืองที่ประชาชนมีอยู่ ถ้าหากเสรีภาพนี้มีอยู่ในตัวของปัจเจกชนทุกคน รัฐก็เป็นประชาธิปไตย รัฐบาลที่ถูกควบคุมโดยประชาชน นั่นคือการปกครองระบอบ

ประชาธิปไตย เมื่อประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองมาก จึงมีโอกาที่จะได้แสดงบทบาทหรือมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่าการปกครองในระบบเผด็จการ ฉะนั้นเสรีภาพทางการเมืองจึงหมายถึงการที่ประชาชนมีโอกาสที่จะกระทำความใด ๆ ต่อทิศทางและกิจกรรมทางการเมือง โดยการที่ถูกจำกัดหรือถูกควบคุมน้อยที่สุด เช่น เสรีภาพในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การเข้าร่วมกลุ่มผลประโยชน์ การเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การพูดคุยสนทนาเรื่องการเมือง การอภิปรายถึงกิจกรรมหรือเหตุการณ์ทางการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง การก่อตั้งพรรคการเมือง และการลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อয়กรณียการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบันได้รับการกล่าวขานในเชิงลบว่า เสรีภาพทางการเมืองของคนไทยถูกกลืนรอน เพราะถูกจำกัดสิทธิโดยอำนาจรัฐที่ไม่เปิดโอกาสให้คนไทยแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผยทั้ง ๆ ที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธที่มีวิถีพุทธมาเชื่อมโยงกับการปกครองมาช้านาน ในขณะที่พระพุทธรศาสนาที่เป็นความเชื่อและวิถีปฏิบัติของประชาชนในหลายรัฐที่มองว่า เสรีภาพที่ยั่งยืนนั้นต้องเป็นความมีอิสระจากการถูกรอบงำ โดยบุคคลหรือปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามนัยทางพระพุทธรศาสนาเน้นให้ถือหลักควบคุมไปกับการรับผิดชอบตนเอง สังคมและประเทศชาติ โดยเมื่อปัจเจกชนในระบอบประชาธิปไตยถือหลักเสรีภาพทางการเมืองควบคุมกับหลักความรับผิดชอบทางการเมืองไปพร้อม ๆ กันก็จะได้ว่า เป็นการสร้างสรรค์และจรรโลงระบอบประชาธิปไตยได้อย่างมั่นคงตลอดไป

๒. เสรีภาพทางการเมือง

มาตรา ๒๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ กล่าวถึงเสรีภาพของปวงชนชาวไทยว่า นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่การใช้เสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น เสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้เสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญบุคคลซึ่งถูกละเมิดเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดเสรีภาพหรือจากการกระทำ

ความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ^๓

ดังนั้นเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หมายถึงสภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตนเสรีภาพจึงหมายถึง อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีเหนือตนเอง ความแตกต่างระหว่างสิทธิและเสรีภาพ จึงอยู่ที่ว่าสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นกระทำการอันใดอันหนึ่งแต่ในขณะที่เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่นเสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด^๔

เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญระบอบประชาธิปไตยหรือเสรีภาพทางการเมืองเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยอันประกอบด้วยเสรีภาพที่สำคัญ ดังนี้ (๑) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (๒) เสรีภาพในการชุมนุม (๓) เสรีภาพในการรวมกลุ่ม (๔) เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง โดยที่การใช้เสรีภาพเหล่านี้มักนำไปสู่ความขัดแย้งกับรัฐบาลจึงทำให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจรัฐในการจัดการกับการใช้เสรีภาพในทางประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เป็นการใช้เสรีภาพในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลลาออกจากการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมักจะนำมาสู่การสลายการชุมนุม การจับกุมผู้ชุมนุม การฟ้องร้องผู้จัดการชุมนุมหรือผู้ชุมนุม หรือการชุมนุมอาจนำไปสู่การทำลายอาคารสถานที่ การก่อให้เกิดความจลาจลวุ่นวายในบ้านเมือง การทำร้ายร่างกายผู้ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม เป็นต้น สภาพการณ์เหล่านี้ จึงนำมาสู่ความขัดแย้งระหว่าง การใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยกับการใช้อำนาจรัฐในการจัดการการชุมนุม ซึ่งในที่นี่จะได้กล่าวถึง^๕

๑. หลักพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในทางประชาธิปไตยและอำนาจรัฐนั้นมีหลักการพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญที่สำคัญ ดังนี้ หลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อม

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ๖ เมษายน ๒๕๖๐ หน้า ๗-๘

^๔ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๘), หน้า ๕๐-๕๓.

^๕ บรรเจิด สิงคะเนติ, การใช้เสรีภาพในทางประชาธิปไตยกับอำนาจรัฐ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/daily/detail/961000051183> [๑๔ มกราคม ๒๕๖๓].

ได้รับการคุ้มครอง หลักความผูกพันโดยตรงต่อสิทธิและเสรีภาพ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพโดยองค์กรตุลาการ

๒. ขอบเขตของการใช้เสรีภาพในการพิจารณาเกี่ยวกับขอบเขตของการใช้เสรีภาพมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับ ข้อจำกัดทั่วไปของการใช้เสรีภาพและองค์ประกอบของการใช้เสรีภาพในแต่ละเรื่อง

๓. ความผูกพันของรัฐต่อเสรีภาพ ความผูกพันของอำนาจรัฐต่อเสรีภาพอาจจำแนกความผูกพันหลักๆ ได้ ๓ ลักษณะ ๑) ผู้คนที่จะไม่ก้าวล่วงในแดนเสรีภาพของบุคคล ความผูกพันหรือหน้าที่ของรัฐในลักษณะนี้เป็นลักษณะของเสรีภาพที่ปัจเจกบุคคลสามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายได้โดยปัจเจกบุคคลแต่ละคน ๒) ผู้คนที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ เสรีภาพในกลุ่มนี้จะเป็นเสรีภาพที่ปัจเจกบุคคลไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายตามเสรีภาพนั้นได้โดยปราศจากการเข้ามาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของรัฐ ๓) ผู้คนที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน โดยหลักทั่วไปแล้วรัฐย่อมถูกผูกพันที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลให้เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสิทธิพลเมืองทั้งหลาย

๔. การใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยกับอำนาจรัฐในหัวข้อนี้หมายถึง เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพในการชุมนุมกับความผิดตามกฎหมายอาญา อำนาจรัฐกับการสลายการชุมนุม อำนาจรัฐกับการฟ้องผู้จัดการชุมนุมและผู้ร่วมชุมนุม และความผูกพันขององค์กรของรัฐกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

๕. บทวิเคราะห์สรุปปัญหาการใช้เสรีภาพในการชุมนุมกับการใช้อำนาจรัฐซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นการชุมนุมเรียกร้องสิทธิเพื่อปากท้องของประชาชน และการชุมนุมทางการเมือง^๖

ดังนั้นเสรีภาพในทางการเมือง อันได้แก่ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม สมาคม ชมรม หรือพรรคการเมืองเพื่อแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง^๗

จากการที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงเสรีภาพทางการเมืองดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าเสรีภาพทางการเมืองนั้น เป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยที่รัฐจะต้องให้กับพลเมืองของตนในการรัฐจะต้องไม่เข้าไปก้าวล่วงในการที่ปัจเจกบุคคลที่เป็นพลเมืองของรัฐย่อมมี

^๖ อ่างแล้ว

^๗ สมยศ เชื้อไทย และวรพจน์ วิศวพิชญ์, “แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย”, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๒๗): ๕๖.

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การรวมตัวหรือการชุมนุมทางการเมืองโดยสันติที่ไม่เป็น การก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นและย่อมได้รับการคุ้มครองจากรัฐอีกด้วย

๓. รัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา

รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการศึกษารัฐศาสตร์ที่มีปรากฏอยู่ในคำสอนของ พระพุทธศาสนา แต่โดยที่คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่ศาสตร์แห่งการเมืองการปกครอง โดยตรง จึงไม่มีหลักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์โดยเฉพาะ แต่เป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและ จริยธรรม ที่ทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจะต้องประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการอยู่ ร่วมกันทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร สังคม ประเทศชาติ นานาชาติ และมนุษยชาติทั้งมวล การศึกษาวิชา รัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา จึงศึกษาโดยกำหนดกรอบแนวคิด โดยอาศัย หลักคำสอนที่มีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการทางรัฐศาสตร์

ดังนั้นรัฐศาสตร์มีความความหมายทั่วไปที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การแสวงหา อำนาจ การได้มาซึ่งอำนาจ แสวงหาจากตัวเอง ได้มาเพราะพฤติกรรมที่ตัวเองกระทำแต่ใน ความหมายของอำนาจตามแนวพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากการประพฤติดุจจริตทางกาย วาจาและใจ อำนาจเกิดจากการที่ตัวเองประพฤติคุณธรรมตั้งอยู่ในคุณธรรม การแสวงหา อำนาจ และการได้มาซึ่งอำนาจ จึงเกิดประโยชน์สุขให้แก่ตัวเองเป็นเบื้องต้น มีความสุข ไม่ เตือนร้อนทั้งแก่ตนเองและสังคม การใช้อำนาจตามแนวพระพุทธศาสนาโดยวิธีการบำเพ็ญ ประโยชน์แก่บุคคลอื่น เกื้อกูลแก่มหาชน ในการปฏิสัมพันธ์กับมวลชน อำนาจของคุณธรรมที่มี อยู่ในตัวผู้ใช้บวกกับอำนาจที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น คือ ความต้องการผลประโยชน์ เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลประโยชน์ทั้งสอง จะลงตัวอย่างสมบูรณ์แบบ ได้รับการตอบสนองเป็นที่พอใจ แบบสมประโยชน์อย่างเต็มที่ นั่นก็คือฝ่ายผู้ใช้อำนาจก็มีเป้าหมายเพื่ออำนาจให้เกิดประโยชน์ เพื่อความผาสุกแก่ผู้อื่นอยู่แล้ว อีกฝ่ายก็ต้องการผลประโยชน์และความสุขตามความต้องการ ของตัวเอง เป้าหมายจึงบรรลุผลได้ด้วยดี ฝ่ายผู้ให้ก็พอใจ ฝ่ายผู้รับก็ดีใจ จึงเป็นการใช้อำนาจ โดยปราศจากผลร้ายใด ๆ ผลของการใช้อำนาจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคม แบบ ค่อยเป็นค่อยไป โดยสันติวิธี โดยความสมัครใจและเต็มใจ เป็นการเปลี่ยนแปลงถาวรหรือยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใดทั้งสิ้น^๔

^๔ สงบ เชื้อทอง, รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://psiba.blogspot.com/> [๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓].

เมื่อกล่าวถึงการปกครองทั้งตามหลักพระพุทธศาสนาและหลักรัฐศาสตร์ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ การที่รัฐหรือประเทศจะปกครองพลเมืองให้มีความมั่นคงอย่างสันติสุขได้ยั่งยืนตลอดไปนั้น ซึ่งสถาบันการเมืองจะต้องใช้หลักศาสนาเพื่อให้พลเมืองได้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็น ๓ สัจจรีต^๙ คือ ให้มีความประพฤติดีประพฤติดชอบ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) กายสุจรีต กล่าวคือ มีความสุจรีตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย ๒) วาจาสุจรีต คือมีความสุจรีตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ ๓) มโนสุจรีต คือ มีความสุจรีตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะการปกครองพลเมืองเพื่อให้สังคมนั้น ๆ ดำเนินไปได้สงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหารและการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิดมีการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียวเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง ดังนั้นพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นส่วนพระธรรม คือคำสอน และพระวินัย คือ คำสั่งมีคุณค่าต่อการปกครองทั้งในด้านการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะและการปกครองประเทศหรือสังคมโดยส่วนรวมตลอดจนมีการปกครองโลกหมู่มา กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมให้บุคคลหมั่นสำรวจ ฝึกฝน ปรับปรุง เคารพ ควบคุม บังคับภายใน คือ จิตใจ เชื่อมมั่นรับผิดชอบต่อตนเอง เป็นการปกครองตนเอง รู้จักธรรมชาติและความต้องการของผู้อื่น ใช้พระคุณควบคู่กับการใช้พระเดช เป็นการปกครองหมู่คณะและปกครองประเทศหรือสังคมโดยส่วนรวม^{๑๐}

เมื่อกล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า หลักรัฐศาสตร์เป็นเรื่องของการเมืองการปกครองที่มีเนื้อหารูปแบบและวิธีการเพื่อให้คนในสังคมมีความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักพุทธศาสตร์หรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งหมายให้คนเกิดมาเป็นคนดีมีศีลธรรมที่จะนำตนและประเทศชาติให้สงบสุขและมีความ

^๙ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

^{๑๐} อภินันท์ จันตะนี, พุทธรัฐศาสตร์สำหรับการส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๙๐.

เจริญรุ่งเรือง เพียงแต่ว่าเมื่อนำหลักรัฐศาสตร์มาบูรณาการร่วมกับหลักทางพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นการคำนึงถึงรูปแบบการเมืองการปกครองที่จะดูแลคนในประเทศทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่ไปด้วยกัน ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกันก็คือการส่งเสริมให้คนในชาติมีความรักความผูกพันต่อชาติของตนเองด้วยความสมัครสมานสามัคคีมองเห็นประโยชน์ตนและประโยชน์ของส่วนร่วมคือประเทศชาติต้องไปพร้อม ๆ กันนั่นเอง

๔. เสรีภาพทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา

เมื่อศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับหลักรัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนได้นำเสนอในหัวข้อที่ผ่านมาเป็นการนำเสนอในมุมกว้าง แต่เมื่อศึกษาตัวอย่างบุคคลในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาก็จะพบว่า พระพุทธศาสนาได้ให้เสรีภาพแก่มวลมนุษย์ทั้งหลายไม่ให้มีการแบ่งชั้นวรรณะ เช่น ในกัณณกตถลสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงว่า “วรรณะทั้ง ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วชื่อว่าเสมอกัน โดยพระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าถ้าจะนำไม้สาละ ไม้มะม่วง ไม้มะเดื่อที่แห้งมาเผาไฟ ผลคือเปลวไฟ สีของไฟและแสงของไฟที่เกิดขึ้น ก็จะไม่ต่างอะไรกัน”^{๑๑} ส่วนในพระวินัยปิฎกได้มีบทบัญญัติที่ห้ามไม่ให้มีการซื้อขายทาส เช่น ห้ามไม่ให้ภิกษุมีทาสหญิงชายรับใช้ ภิกษุใดฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๒} นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงทาสที่มาบวชแล้วได้รับสิทธิทั้งปวงเท่าเทียมกับภิกษุอื่น และพระเจ้าแผ่นดินในครั้งนั้นถือว่าทาสที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วให้ถือว่าเจ้าของไม่มีสิทธิ์ที่จะจับกุมหรือเรียกตัวคืน แต่เพื่อตัดปัญหายุ่งยากพระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ผู้ที่เข้ามาบวชไม่ให้หนีเข้ามา ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อนก่อนจะบวช จึงมีคำถามว่าท่านเป็นไทหรือเปล่า^{๑๓} ในกรณีอื่นที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าให้เว้นจากการซื้อขายมนุษย์เพื่อทำการค้า เพราะหลักพระพุทธศาสนากำหนดว่าการซื้อขายมนุษย์ถือว่าเป็นอาชีวะที่ทุจริต อีกทั้งพระพุทธศาสนาเน้นให้มีความเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลายไม่ให้มีการบูชายัญด้วยการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ เช่น ในกรณีเรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงรับสั่งให้เตรียมการบูชายัญ โดยใช้โคลูกโคตัวผู้ ลูกโคตัวเมีย แพะ และแกะ อย่างละ ๕๐๐ ตัว ผูกไว้ที่เสาเพื่อฆ่าสังเวทเพเจ้าเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็ทรงเลิกการบูชายัญ หันมาทรงทำความดีแทน^{๑๔} นอกจากนี้ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แล้ว เรื่องเสรีภาพทางพระพุทธศาสนาที่สังคมโลกยอมรับถึง

^{๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๐/๔๖๕.

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๙๗/๑๕๑.

^{๑๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๙๗/๑๕๑.

^{๑๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๐/๑๓๘.

ความใจกว้างของพระพุทธศาสนาที่ให้เสรีภาพไม่บังคับให้เชื่อหรือไม่เชื่อ เช่นในกาลามสูตรไม่ให้เชื่อเพราะเหตุ ๑๐ ประการ คือ ๑) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยฟังตามกันมา ๒) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยน้าสืบกันมา ๓) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยตื่นข่าวลือ ๔) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยอ้างตำรา ๕) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยนิกเอาเอง ๖) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยคาคคเน ๗) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยตริกเอาตามอาการ ๘) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยพอใจว่าตรงกับที่ตัวเองคิด ๙) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าพอเชื่อได้ ๑๐) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าสมณนี้เป็นครูของเรา^{๑๕}

นอกจากนี้ หลังจากพระพุทธเจ้าองค์ตรัสรู้แล้วได้ประกาศพระพุทธศาสนาทำให้ได้สาวกที่บรรลุธรรมเป็นจำนวนมากทำให้สาวกเหล่านั้นได้รับเสรีภาพทั้งภายในและภายนอกตัวอย่างพระอริยบุคคลที่บรรลุธรรมให้มีเสรีภาพ เช่น พระปัญจวัคคีย์ บรรลุธรรมด้วยการฟังธรรมจักรกับปวัตตนสูตรและอนัตตลักษณะสูตร พระยสะและสหาย บรรลุธรรมด้วยการฟังอนุปปพิกถาและอริยสัจ ๔ พระอุรวะลากัสสปะสามพี่น้องบรรลุธรรมด้วยการฟังอาทิตตปริยายสูตร พระสารีบุตรบรรลุธรรมด้วยการฟังที่มนขสูตร พระมหาโมคคัลลานะ บรรลุธรรมด้วยการฟังอุบายแก้ง่วงและโอวาท ๓ ข้อ ธรรมที่พระสาวกทั้งหลายบรรลุแล้วแต่เป็นธรรมที่สอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ เป็นการมีเสรีภาพที่ยั่งยืนที่ตนเองปราศจากการควบคุมจากปัจจัยภายนอกใด ๆ ทั้งสิ้น ถือเป็นเสรีภาพสูงสุดที่ทำให้บรรลุดมมุ่งหมายของความเป็นมนุษยชาติโดยแท้จริง

อีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนามองว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ช่วยประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลและสังคม หลักการนี้ยังหาผู้ปฏิบัติได้ผลจริงได้ยากจะเห็นได้ว่า ระบบสังคม ต่าง ๆ มักมีปัญหาในเรื่องที่ว่า ถ้าให้สังคมได้ บุคคลก็ต้องยอมสละ ทำอย่างไรจึงจะประสานประโยชน์กันได้ อุดมคติอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยก็คือ การช่วยประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคม อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะก้าวไปสู่การประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคมให้มาเสริมกันนั้น มีบททดสอบพื้นฐานหนึ่งที่จะให้เห็นว่า ประชาชนในสังคมนั้น ๆ มีคุณภาพเพียงพอ ที่จะให้คุณค่าของประชาธิปไตยข้อนี้บรรลุผลได้หรือไม่ บททดสอบนี้ก็คือ ความประสานสมดุลในการปฏิบัติตามหลักแห่ง ๑) สิทธิกับหน้าที่ ๒) เสรีภาพกับความรับผิดชอบ

^{๑๕} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

มุมมองต่อ สิทธิกับหน้าที่ นั้น คำสอนทางพระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า สิทธิกับหน้าที่เป็นสิ่งที่คู่กันที่จะได้และเรียกร้องเอาสิ่งที่ตนพึงได้นั้น บุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อเป็นส่วนร่วมที่จะดำรงรักษาและสร้างสรรค์พัฒนาสังคมประชาธิปไตยนั้นด้วย ถ้าอยากใช้สิทธิก็ควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี และเมื่อมีการทำหน้าที่ด้วยดี สังคมประชาธิปไตยก็จะได้รับการรักษาไว้ เพื่อให้คนมีโอกาสที่จะใช้สิทธิได้ต่อไป^{๑๖}

นอกจากนี้ เสรีภาพกับความรับผิดชอบ นั้น พระพุทธศาสนามองเห็นว่าความรับผิดชอบต่อคู่กับเสรีภาพที่จะกระทำต่าง ๆ ตามความปรารถนาของตน บุคคลจะต้องรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำและผลการกระทำของตน และใช้เสรีภาพนั้นอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตน มีส่วนร่วมอยู่ด้วย เพื่อความชัดเจนขึ้นในเรื่องของเสรีภาพนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้ยกตัวอย่างเรื่องเสรีภาพที่เป็นหลักการของประชาธิปไตย ที่เน้นความหมายในแง่ของการที่บุคคลมีโอกาสนำเอาศักยภาพ เช่น สติปัญญาความสามารถของตนออกไปเป็นส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สังคม ซึ่งเป็นความหมายเชิงความร่วมมือและเอื้อเฟื้อต่อกัน แต่ภายใต้อิทธิพลของทุนนิยม เสรีภาพเน้นความหมายในแง่ของการที่จะได้ผลประโยชน์ตามที่ตนปรารถนา ซึ่งเป็นไปในทางแบ่งแยกและแก่งแย่ง^{๑๗}

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า แม้ว่าพระพุทธศาสนามีได้สอนไว้โดยตรงเกี่ยวกับเสรีภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย แต่คำสอนทั้งจากพระธรรมและวินัยของพระพุทธเจ้าก็ชี้ชัดลงไปว่า สังคมจะเจริญรุ่งเรืองและมีความสุขก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลในสังคมนั้นรู้จักใช้เสรีภาพที่ตนเองมีอยู่ไปพร้อมกับความรับผิดชอบต่อปัจเจกบุคคลสามารถนำศักยภาพแห่งการที่แต่ละคนมีทั้งด้านสติปัญญาและความสามารถในการต่าง ๆ มาแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมประชาธิปไตยให้เป็นสังคมที่น่าอยู่และตอบสนองต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคณะสู่ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓.

๕. สรุป

เสรีภาพในสังคมประชาธิปไตย เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะเป็นรากฐานของการแสดงออกในทุกด้านของประชาชน โดยเฉพาะเสรีภาพทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้พลเมืองของประเทศได้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุมหรือการรวมตัวเป็นกลุ่ม เป็นสมาคม ชมรม หรือแม้กระทั่งตั้งพรรคการเมืองอันเป็นการแสดงออกถึงควมมีเสรีภาพถึงความคิดเห็นทางการเมืองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ช่วยประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลและสังคมปัจเจกบุคคลก็ต้องยอมสละ เพื่อที่จะประสานประโยชน์กัน อุดมคติ อีกอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยก็คือ การช่วยประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคม และก่อนที่จะก้าวไปสู่การประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคมให้ มาเสริมกันนั้น จะให้เห็นว่าประชาชนในสังคมนั้น ๆ มีคุณภาพ เพียงพอ ที่จะทำให้คุณค่าของประชาธิปไตยข้อนี้บรรลุผลได้หรือไม่ ก็คือ ความประสานสมดุลในการปฏิบัติตามหลักแห่ง ๑) สิทธิกับหน้าที่ ๒) เสรีภาพกับความรับผิดชอบ มุมมองต่อ สิทธิกับหน้าที่ นั้น พระพุทธศาสนาชี้ว่า คู่กับการมีสิทธิที่จะได้และเรียกร้องเอาสิ่งที่ตนพึงได้นั้น บุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำ เพื่อเป็นส่วนร่วมที่จะดำรงรักษา และสร้างสรรค์พัฒนาสังคมประชาธิปไตยนั้นด้วย ถ้าอยากใช้สิทธิก็ควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี และเมื่อมีการทำหน้าที่ด้วยดี สังคมประชาธิปไตย ก็จะได้รับการรักษาไว้เพื่อให้คนมี โอกาสที่จะใช้สิทธิได้ต่อไป ส่วนเรื่องของ เสรีภาพกับความรับผิดชอบนั้น พระพุทธศาสนาเห็นว่าคู่กับเสรีภาพที่จะกระทำต่าง ๆ ตามความปรารถนาของตน ปัจเจกบุคคลจะต้องรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำของตน การใช้สิทธิเสรีภาพของตนนั้นก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม เช่นเมื่อบุคคลมีโอกาสนำเอาศักยภาพ สติปัญญา ความรู้ความสามารถของตนออกไปเป็นส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สังคม เพื่อความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วการใช้เสรีภาพในพระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย นั้น โดยประชาธิปไตยเน้นเรื่องสิทธิมากกว่าหน้าที่ ในพระพุทธศาสนานั้นหน้าที่มากกว่าสิทธิ การสร้างให้มีเสรีภาพในพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนในประชาธิปไตยสร้างได้ด้วยการปฏิบัติตามระเบียบตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ เมื่อนำหลักของรัฐศาสตร์และพุทธศาสตร์มาบูรณาการร่วมกันจึงทำให้

พลเมืองของประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีเสรีภาพทางการเมืองทั้งกายและใจควบคู่กันไปอย่างไม่ต้องสงสัยแต่ประการใดทั้งสิ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

บรรเจิด สิงคะเนติ. การใช้เสรีภาพในทางประชาธิปไตยกับอำนาจรัฐ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://mgronline.com/daily/detail/9610000051183> [๑๔ มกราคม ๒๕๖๓].

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด,

๒๕๓๙.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ๖

เมษายน ๒๕๖๐.

สงบ เชื้อทอง. รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://psiba.blogspot.com/> [๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓].

สมยศ เชื้อไทย และวรพจน์ วิศรุตพิชญ์, “แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและ

ประชาธิปไตย”. วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๖๓): ๕๖.

อภิรักษ์ จันตะนี. พุทธรัฐศาสตร์สำหรับการส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง. วารสารวิชาการ

มหาวิทยาลัยปทุมธานี. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๙๐.

